

אגיש מקע ווארט

גליון תתי"א פרשת בהעלותך י"ח סיון תשפ"ה

אגדה ובקיאות

"בהעלותך את הנרות אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות" (ח, ב)

בהעלותך - מכאן שמעלה היתה לפני המנורה שעליה הכהן עומד ומיטיב (רש"י)

הלא גובהה של המנורה היה רק שלוש אמות, כך שכל אדם יכול להגיע אליו בנקל בהרימו את ידו, לשם מה איפוא היה צורך במעלה?

ברם, משיב בעל "מלא העומר" - כאן הרי מדובר באהרן הכהן אשר נשא את הציץ על מצחו, ואשר לפי הדין אסור היה לו להרים ידיו מן הציץ, וכמו שאמרו במשנה (תמיד ז, ב) ולכן זקוק היה אהרן למדרגה מיוחדת, כדי שיוכל להטיב את המנורה מבלי להרים ידיו מעל לראשו.

(מעש"ת)

"בהעלותך את הנרות אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות" (ח, ב)

רמז לחינוך הבנים שהם הם "הנרות" של ההורים, אם רוצים להעלות אותם, אזי "אל מול פני המנורה יאירו", כלומר שיחנכו אותם בתלמודי תורה ובישיבות שיהיו למאורות, ואז יאירו בעולם הזה, וזה תפקידו של כל יהודי להעביר את תורת ישראל לבניו אחריו, וכמבואר בתהלים (עח, א-ו): "משכיל לאסף האזינה עמי תורתך... למען ידעו דור אחרון בנים יולדו יקומו ויספרו לבניהם".

הנה המזמור הזה מלמד אותנו מה תפקידו של היהודי. כלומר, התורה ניתנה לישראל "למען יספרו לבניהם" ויחנכו על דרך התורה, וכל יהודי שאינו מקיים זאת הרי הוא מועל בתפקידו בתור אב.

(קול יהודה)

"והאספסוף אשר בקרב התאוותא" (יא, ד)

הנה להלן (פסוק לג) כתוב: "הבשר עודנו בין שיניהם, טרם יכרת, ואף ה' חרה בעם ויך ה' בעם מכה רבה מאד". והדבר מפליא מה כל החרדה הזאת, האם בשביל שביקשו בשר וכו' חייבים מיתה? והענין יובן על פי משל לאדם שנסע לאמריקה מחמת עוניו ודוחקו, והשאיר את בנו בבית איש כפרי ששיעבד אותו והאכיל אותו שומים ובצלים, והילד גדל אצל הכפרי בצער רב. לימים חזר אביו עם עושר רב ומצא את בנו במצב קשה, מיד לקח אותו מהכפרי בכח וקנה לו בית גדול עם גינה ופרדסים והשיאו אשה מכובדת. והנה הבן במקום להודות לאביו שפדאו מצרות והשפיע

עליו כל טוב, החל לבכות. שאל אותו אביו מפני מה אתה בוכה? ענה הבן: זכרתי את השומים והבצלים שהאכלני הכפרי... כמובן שבן זה ראוי לעונשים כבדים.

והנמשל, עם ישראל נוצר לגדולות לעם רוחני, וכמאמר הכתוב: "עם זה יצרתי לי תהלתי יספרו", והקדוש ברוך הוא הוציאם ופדאם מעוני מצרים מכור הברזל, והוציאם ברכוש גדול והכניסם לחופה במעמד הר סיני, וקיבלו את התורה על מנת שיהיו אור לגויים. והנה עם ישראל לא זו בלבד שלא הודו על זה, אלא עדיין מזכירים את האבטיחים והשומים והבצלים, כלומר, שהם חושבים שלזה נוצרו, ונמצא שהם מועלים בתפקידם הרב, שנאמר עליהם: "תהלתי יספרו", ואם כן מעלו הם בתפקידם ולכן נענשו.

(קול יהודה)

"זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם" (יא, ה)

יש לדקדק, והרי היה צריך לומר "זכרנו את הדגה אשר אכלנו במצרים" לשון עבר, ולמה כתוב "אשר נאכל" בלשון עתיד? אלא התכוונו הם לעקוץ את משה רבינו בדברים אלו לומר אנו מוכרחים מעתה לשוב למצרים ולאכול שם את הדגה, כי אין תקוה שיימצא לנו בשר במדבר הזה, אך התביישו לומר בפירוש נשובה מצרימה, כפי שאמרו בשאר תלונות נתנה ראש ונשובה מצרימה, על כן במקום שהיו צריכים לומר "אכלנו" בלשון עבר, אמרו "נאכל" בלשון עתיד, כאילו ברור להם שישובו למצרים ויאכלו שם הדגה, ולכן גם משה רבינו הבליע את התוכחה בנעימה באומרו: "כי בכיתם באזני ה' לאמר מי יאכלינו כי טוב לנו בארץ מצרים", פירוש, טוב לנו שנרד עתה למצרים ונאכל בשר.

(בן איש חי)

"זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם" (יא, ה)

צריך להבין את דור המדבר, הרי חכמינו ז"ל אומרים עליהם כי היו דור דעה, וראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי, כולם הגיעו לנבואה, ופתאום הם בוכים שחסרה להם חתיכת בצל או חתיכת אבטיח או שומים? אם כן רואים מזה דבר מפליא שאנשים שהגיעו כבר למדרגה הגבוהה ביותר, יכולים לשכוח את הכל ולהתנגע לחתיכת בצל.

לומדים מזה יסוד גדול, כי אשרי אדם מפחד תמיד, שאפילו שכבר הגיע למדרגה הגבוהה ביותר, צריך האדם לפחד שלא יפול למדרגה השפלה ביותר.

הגאון ר' משה רוזנשטיין זצ"ל [משגיח בישיבת לומז'ה], אמר על דור המדבר, איך ירדו כל כך פלאים, אחרי שכבר הגיעו למדרגת

כולם היו שווים. דבר זה גרם להם חוסר סיפוק, ולכן היו בוכים למשפחותיהם, כי כמה ערך יש לחיים כאלו שבהם כולם שווים. (המאיר אור)

"וישמע משה את העם בוכה למשפחותיו איש לפתח אהלו ויחר אף ה' מאד ובעיני משה רע" (יא, י)

"למשפחותיו" - על עסקי משפחותיו - שנאסר להם עריות (יומא עה).

ויש להבין, מאין הוציאו חכמינו ז"ל את הדרש הזה שבכו על שנאסר להם עריות? והרי פשט הכתוב מורה שבכו משפחה משפחה לבד וזהו הכוונה "למשפחותיו", ומנין לחז"ל שכוונת למשפחותיו הוא על עסקי עריות? והענין יובן על פי משל, לעני שבוכה על שהוא רעב או יחף, והוא דבר שיש לו תקנה על ידי שיבואו מתנדבים ויעזרו לו. אבל יש אדם שבוכה על אביו שמת, שזה דבר שאין לו תקנה ותרופה (עד תחיית המתים). וההבדל ביניהם, שאם אותו אדם שבוכה משמיע קול ובשוק במקום אסיפת בני אדם, מסתמא בוכה הוא על דבר שיש לו תקנה. ולכן בוכה בראש כל חוצות, כדי שירחמו עליו, אבל מי שיושב ובוכה בחדר משכבו במקום שאין אנשים, בודאי שבכיתו על דבר שאין לו תקנה.

והנמשל, כי כאשר עם ישראל רצו בשר, שאלו את הבשר בגלוי, כי הוא דבר שיש לו תקנה, אבל כשבכו על עסקי עריות, בכו בצנעה איש לפתח אהלו. וזהו שכתוב: "וישמע משה את העם בוכה למשפחותיו איש לפתח אהלו", ולכאורה מדוע לא השמיעו את קולם בשוק כדי שירחמו עליהם, אלא בודאי שבכו על דבר שנאסר ולא יחזור יותר להיתרו.

(אהל יעקב)

נבואה, הלא לא מצינו על נביאים אחרים שיתגעגעו אחרי דברים קטני ערך? אלא כל הנביאים הגיעו לנבואה על ידי עמל ויגיעה, לכן נשארו במדרגתם כל ימי חייהם, אבל דור המדבר לא הגיעו למדרגת נבואה על ידי עמל ויגיעה, אלא הקב"ה נתן להם מתנה כי רצה להכשירם לקבלת התורה, אבל לא נשתנתה הפנימיות שלהם, לכן תיכף שסרה הנבואה מהם היו כאנשים פשוטים וחטאו.

(דרכי מוסר)

"זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם את הקישואים ואת האבטיחים ואת החציר ואת הבצלים ואת השומים" (יא, ה)

לכאורה מה הקשר בין בצלים ושומים לבין דגים? וביאר בספר "זכרון ישראל", שידוע שיעקב ברך את פרעה שהנילוס יעלה לקראתו וישקה את השדות של מצרים, ואז היו המצרים פורשים רשתות בנהר שזרם לתוך השדה שלהם, והדגים שעלו יחד עם המים היו נשארים בתוך הרשת לכן אמרו בני "זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם" יחד עם "הקישואים והאבטיחים", כלומר, הכל היה ביחד בתוך שדותיהם של המצרים.

(המאיר אור)

"וישמע משה את העם בוכה למשפחותיו" (יא, י)

לכאורה למה בכו, הרי היה להם מן בשפע, ויכל כל אחד לטעום בו את הטעם האהוב עליו? ואמר על כך הגאון ר' יהונתן אייבשיץ זצ"ל, שעיקר הנאת העשיר היה מהעובדה שהוא שונה מכולם וזכה להגיע לדברים שאחרים לא הגיעו. והנה בענין המן שאכלו בני לא היה כל הבדל בין עשיר לעני.

בעומק הפרשה ריתחא דאורייתא

"ותסגר מרים מחוץ למחנה שבעת ימים וגו'"

(יב, טו)

בזבחים (קב), מרים מי הסגירה, אם תאמר משה הסגירה, משה זר הוא ואין זר רואה את הנגעים. אהרן, קרוב הוא ואין קרוב רואה את הנגעים וכו'. ומקשין העולם למה ליה לגבי משה טעמא דזר, הרי משה גם קרוב היה. ושמעתי מהרב החסיד ר' יוסף מנדלקורן זצ"ל משם הגה"ק מאוסטרובצא צוק"ל לתרץ עפ"י מה שכתב הגור אריה (בפר' ויגש, עמ' רלה) על הכתוב (במדבר יא, י) "וישמע משה את כל העם בוכה למשפחותיו", ואיתא בספרי (בהעלותך צ, א) על עסקי משפחותיו, עריות קרובי משפחה שנאסרו להם. והקשה הגור אריה למה אסורים הרי במתן תורה נהיו כולם גרים וכקטן שנולד דמי ומותרים בקרובותיהם. ומתרג' דכיון דמתן תורה היה מתן תורה בכפיה שהרי כפה עליהם הר כגיגית, הוי גירות בע"כ ואין זה גירות גמורה, ולכן נשארו קרובים ונאסרו. עכת"ד הגור אריה. ולפי זה

תירץ דמשה רבינו שהיה על ההר וקבל התורה ברצון, הרי זה גירות גמורה, נמצא דנתרחק ממשפחתו ולא היה כבר אחיה של מרים. לכך אי אפשר לומר שלא הסגירה משום דהיה קרוב, וצריך לומר דהיה זר.

והנה בשב שמעתתא בהקדמה (אות ט), הביא דברי הגור אריה ומיישב בזה קושיית התוס' (יבמות סב. ד"ה דכתיב) למה לא דברו אהרן ומרים במשה רק עד אחרי קברות התאוה. ומבאר השב שמעתתא דהנה ביבמות (שם) נחלקו ר' יוחנן וריש לקיש בנכרי שהיו לו בנים ונתגייר, אם קיים מצות פריה ורביה על ידי בניו הגויים או לא. ולפי זה עד שלא אסר להם משה עריות סברו שדינם כגר שנתגייר וכקטן שנולד דמי, אם כן היו צריכים לקיים מצות פריה ורביה, ואם כן מה שפירש משה מאשתו על כרחך על פי הדיבור היה. אבל לאחר שבאו לקברות התאוה שאז אמר להם משה לפרוש מעריות, והטעם משום דגרות לא הוי כקטן שנולד, אם כן משה קיים כבר מצות פריה ורביה בבניו הראשונים, ופירש מאשתו מדעתו ועל כן התרעמו גם בנו דיבר ה'.

(כרם חמד).

הממעט אסף עשרה חמרים" (יא, לב)

הגאון מוילנא יצא וחישוב, כיצד נפלו בחלקו של הממעט שבמלקטי השליו "עשרה חמרים" - בדיוק עשרה, לא פחות ולא יותר.

וזה חשבוננו: כידוע, היה שיעורו של מחנה ישראל במדבר "ג' פרסה על ג' פרסה", שלוש פרסות בריבוע. את השליו כמסופר, ליקטו שני ימים ולילה אחד. לפי חשבון של שתיים עשרה שעות ביום ושתיים עשרה שעות בלילה ליקטו אפוא בס"ה שלושים ושש שעות. השליו ירד מחוץ למחנה, מסביב. ובכן, מי שחנה בחלקים החיצוניים, בקצה המחנה, היה בידו ללקט יותר, שכן משום קרבת המקום יכול לעשות את הדרך הלך ושוב מספר פעמים רב יותר; ואילו מי שחנה בריחוק מקום, ובמיוחד באמצע המחנה, כמו שבט לוי, היה בידו ללקט פחות מכולם, שכן נאלץ להלך פרסה וחצי אל מקום השליו, ופרסה וחצי בחזרה - בסך הכול מהלך של שלוש פרסות. בממוצע - נאמר בגמרא - בכוחו של אדם להלך במשך יום - כלומר בשתיים עשרה שעות - עשר פרסות. במשך שני הימים והלילה - שלושים ושש השעות שהיה השליו מונח - יכול החונה באמצע המחנה לעבור דרך של שלושים פרסות - והואיל והדרך הלך ושוב היתה של שלוש פרסות, הרי שבמשך שלושים ושש שעות היה בידו ללקט עשר מנות של השליו. ועוד אמרו חז"ל, ששיעור המשא שאדם עשוי לשאת הוא "חומר"; ממילא יוצא, שמי שהיה מרוחק ביותר מקצה המחנה לקט "עשרה חמרים", בדיוק עשרה.

(הגאון מוילנא)

"והאיש משה עניו" (יב, ג)

אחת ממידותיו הטובות של משה רבינו ע"ה היתה מידת הענווה, וזו אחת המידות שכל מנהיג ומושל צריך להתנהג בה, שהרי בלעדיה לא תתכן מנהיגות כי ענווה פירושה גם סבלנות, שפלות וירידה אל העם. אסור לו למנהיג להתגאות ולכעוס על אנשיו, ועליו להאזין בסבלנות אל נתיניו.

פעם הגיע יהודי לביהכנ"ס בערב יו"כ ורצה לשבת ליד אדם צנוע ועניו ביום הקדוש. לידו הוא ראה יהודי שבכה בתפילתו כשאמר "ונפשי כעפר לכל תהיה". חשב היהודי לעצמו: אם אדם זה כ"כ בוכה - סימן שהוא עניו גדול, והחליט שהטוב ביותר הוא לשבת לידו ביו"כ.

והנה כשהגיעו ביום הקדוש לקריאת התורה, ובעליה המכובדת ביותר לא העלו אותו אלא אדם אחר מנהיג אותו מקום היה לחלק את העליות לפי כבוד האנשים, מיד קם אותו "עניו" והתחיל לצעוק "מה פתאום מעלים אותו ולא אותי" וכו'.

אחרי שנגרעו הרוחות שאל אותו האורח: "הרי ראיתך בוכה בתפילת שמונה עשרה כשהגעת ל"ונפשי כעפר לכל תהיה" וכאן הקמת קול צעקה על עניי כבוד. היתכן?!"

א"ל אותו אדם: "בתפילת שמו"ע עומד אני לפני הקב"ה שבמציאות אמנם אני לפניו כעפר ואפר וא"א להכחיש זאת, אבל בעומדי לפני בנ"א מדוע ייגרע חלקי מחלק חברי ואהיה מכובד פחות מהם?!"

א"ל האורח: כעת התיישרה לי קושיה שתמיד התקשיתי בה. כתוב על משה רבינו שהיה עניו "מכל אדם אשר על פני האדמה". ולכאורה למה "מכל אדם", הרי היו גם אברהם אבינו ודוד המע"ה

שאלות מענינות בהלכה

(בענינים שונים, מבית הגר"ח קנייבסקי)

שאלה:

יש ספסלים מתקפלים בבתי כנסת, שמחולקים למקומות נפרדים, וכל כסא מתקפל בנפרד, כשמונח ספר על כסא אחד בספסל, האם אסור לשבת בכסא השני שבספסל, או לא.

תשובה: מותר.

שאלה:

מעשה שנפלו ספרים רבים על הרצפה, ונסתפקו הלומדים, האם עדיף לעשות מכל הספרים ערימה אחת גבוהה על הרצפה, או לקחת ספר ספר ולהניח על השולחן. (וצדדי הספק, שאם יקח ספר ספר להניח על השולחן יקח הרבה זמן, ואם יעשה ערימה אחד על השני על הרצפה, זה יהיה מהר מאד, אבל מצד שני, יש בזיון שהספר הראשון על הרצפה והשאר מונחים עליו).

תשובה:

כרצונו.

(דולה ומשקה)

שהיו עניים מאד?

אלא שכשאברהם אמר "ואנוכי עפר ואפר" וכשדוד אמר "ואנוכי תולעת ולא איש" היה זה לפני הקב"ה, שזו באמת המציאות שאנו כאן וכאפס לפניו. אבל משה רבינו שאמר ברוב ענוותנותו "ואנחנו מה", אמר זאת לפני החולקים והמתלוננים עליו, שהיה יכול להתגאות עליהם ולא עשה כן, לכן דוקא עליו נאמר שהיה "עניו מכל אדם".

(המאיר אור)

"והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני

האדמה" (יב, ג)

כתב השל"ה הקדוש: אמר הכתוב: "מכל האדם" - הנה שלשה עניים היו, משה ואהרן אמרו: "ונחנו מה". אברהם אבינו אמר: "ואנוכי עפר ואפר", דוד המלך אמר: "ואנוכי תולעת ולא איש", ומשה היה עניו מכולם, כי אברהם המשיל עצמו לעפר ואפר, ודוד לתולעת, אבל משה אמר אין אנחנו כלום, וזהו עניו "מכל האדם", אד"ם ראשי תיבות: אברהם דוד משה.

(ילקוט חמישאי)

"והאיש משה עניו מאד מכל האדם" (יב, ג)

בפרקי אבות נאמר (ד, ד): ר' לויטס אומר: "מאד מאד הוי שפל רוח". ולפי זה קשה מה היא אם כן גדולת משה שאינו אלא רק "מאד" אחד?

וצריך לומר "והאיש משה עניו מאד מכל האדם" שכל אדם צריך להיות פעמיים מאד, ומשה היה "מאד" נוסף מכל אדם דהיינו שלש פעמים מאד...

(פניני דניאל)

פעם אמר הגאון רבי יחיאל מיכל פיינשטיין זצ"ל, ש'אדם צריך לשאוף שיהיה לו כבוד בעולם הזה ושיהיה לו טוב בעולם הבא'. וכששאלוהו מה כוונתו 'כבוד בעוה"ז', השיב: 'אני מתכוין כבוד אמיתי'... 'אין כבוד אלא תורה'. ומהו כבוד אמיתי? 'אז מ'קען זאגן אגוטן פשט אין רשב"א... אז מ'קען זאגן א גוטן פשט אין רמב"ם... דאז איז כבוד אמיתי'...

'אני התכוונתי לכבוד אמיתי, שיוכל לומר פשט טוב ברשב"א, שיוכל לומר פשט טוב ברמב"ם, זהו כבוד אמיתי'.

רבינו הקה"י זצוק"ל היה מזהיר מאד מכל פעולות וענינים שיש בהם פרסום, והי' חוזר ומשנן שפרסום מזיק להצלחה בכל ענין שהוא. "לוחות ראשונות שנתנו בפרהסיא - נשתברו, לוחות שניות שנתנו בצנעא - נתקיימו".

ופעם נכנסתי אל רבינו זצ"ל יחד עם ת"ח יקר אחד שליט"א, אשר עברו עליו צרות צרורות ויצאות מגדר הרגיל, ומיד כשקרא רבינו את הפתק אמר לו: הפרסום הגדול שלכם הזיק לכם מאד. אתם מפורסמים מאוד בכל העולם על ידי... וזה גרם לכם את הצרות הנוראות שעברו עליהם...

ותוך כדי דיבור הוסיף רבינו זצ"ל מאור פנים מיוחד ובחיבה: אבל לכל דבר יש גבול, וגם מצב של צרות אין זה נצחיות, ומעכשיו יעזור לכם השי"ת שיהיה לכם טוב בכל עניינכם...

לפני כשלוש עשרה שנה, היה בב"ב רב אחד גדול בתורה ובשאר המעלות, שחלה רח"ל במחלה הנוראה, בצורה קשה מאד, סבל יסורים גדולים רח"ל, והיו חייו תלויים לו מנגד, וביקש אחיו שיבלחט"א משנים מחביריו, שיבדחלט"א, גדולים בתורה וביראה, שיכנסו אצל רבנו הרב שך זצ"ל, ויאמרו לו, דהנה בב"ק (נ' ע"א) איתא בגמרא: "ת"ר מעשה בבנו של נחוניא חופר שיחין [לעולי רגלים בדרכים, רש"י] שנפלה לבור גדול, באו והודיעו את רבי חנינא בן דוסא, שעה ראשונה אמר להם: שלום, שניה אמר להם: שלום, שלישית אמר להם: עלתה, אמרו לה: מי העלך, אמרה להם: זכר של רחלים נזדמן לי, וזקן אחד מנהגיני, אמר לו: נביא אתה, אמר להם: לא נביא אנכי ולא בן נביא אנכי, אלא כך אמרתי: דבר שאותו צדיק מצטער בו יכשל בו זרעו, אמר רבי אחא: אעפ"כ מת בנו בצמא, שנאמר וסביביו נשערה מאד, מלמד שהקב"ה מדקדק עם סביביו אפילו כחוט השערה". ע"כ הגמרא.

והקשו התוס' (ד"ה דבר): "וא"ת אכתי מנא ליה, הא מת בנו בצמא", ותרצו התוס': "דמ"מ באותו דבר עצמו לא היה ראוי להכשל", וזה שנפלה לבור זה נקרא אותו דבר עצמו, משא"כ מת בנו בצמא זה לא אותו דבר עצמו.

ובשיטה מקובצת שם כתב בשם רבנו ישעיה לתרץ, דמה שאמר "כך אמרתי דבר שאותו צדיק מצטער בו יכשל בו זרעו", הכוונה כך השמעתי דבר זה לפני הקב"ה, והסכים הקב"ה לדברי, שכן דרכו של הקב"ה שמסכים סברת הצדיקים שבדור, וכשמת בנו בצמא כבר מת ר' חנינא, והיינו דאף שהקב"ה יודע לבד את הסברא הזאת, אבל צריך שהצדיק שבדור יגיד זאת, ואז הקב"ה מסכים.

ומביא השטמ"ק ראייה לזה, מהגמ' בחגיגה (ט"ו ע"ב) "אשכחיה רבה בר שילא לאלהיו, א"ל מאי קעביד הקב"ה, א"ל קאמור שמענתא מפומייהו דכולהו רבנן ומפומייהו דר"מ לא קאמור, א"ל אמאי, משום דקא גמר שמענתא מפומייהו דאחר, א"ל אמאי, ר"מ רימוון מצא תוכו אכל קליפתו זרק, א"ל השתא קאמור מאיר בני כך הוא אומר", וכי הקב"ה צריך לשמוע את הסברא מרבה בר שילא, אלא מוכיח מזה השטמ"ק שכן היא הנהגתו יתברך, שמסכים לסברת הצדיקים שבדור.

ולפי"ז אמר אחיו שליט"א, שלפני שנים גרה אצל החולה זצ"ל דודה זקנה, שהיתה חולה שש שנים במחלה הנוראה, והם טיפלו בה במסירות עצומה, וא"כ הוא מבקש שרבנו יאמר לפני הרבנו של עולם את סברת ר' חנינא בן דוסא, שדבר שנצטער בו אותו צדיק, שהוא נצטער כ"כ לטפל בדודה הזקנה, יכשל בו, שהוא עצמו יסבול מדבר זה, והקב"ה מקבל סברת הצדיקים שבדור, וישלח דברו וירפאהו, ויקום מחוליו לאורך ימים ושנים טובים.

חבריו שליט"א עשו את שליחותו, ונכנסו לרבנו זצוק"ל והציעו לפניו את כל הענין. רבנו לא נכנס לויכוח אם הוא כן הצדיק שבדור או לא, אלא ענה להם תשובה נוראה, שאף אחד לא מעלה על דעתו כזה רעיון של תשובה בכלל, הלא מרן הגרי"ז אמר שלר' לייזער יש ברק בראש, והוא רואה שכל ענין מה שאף אחד אחר לא רואה, והסיפור הזה דוגמא מוחשית לכך, שרבנו השיב תשובה כזאת שאף אחד לא היה מעלה בדעתו. הוא השיב, שאינו יכול לומר על המעשה הזה

שטיפל במסירות נוראה בדודה דבר שנצטער בו אותו צדיק וכו', משום שהמעשה הזה חסר בחשיבותו, כיון שהוא מעשה מפורסם, כולם ידעו מזה, ומעשה שנעשה בפרסום, אין ערכו רב כל כך.

[רבים תמהים ושואלים ע"ז: האם המעשה של נחוניא שהי' חופר שיחין לעולי רגלים בדרכים לא הי' מעשה מפורסם?

ואולי יש לומר ולבאר בכונת רבנו מרן זצוק"ל, שלא בא לשלול אפשרות שמעשה מפורסם ג"כ יהי' מעשה נקי לגמרי, ובודאי התנא האלקי רבי חנינא בן דוסא ידע היטב שמעשהו של נחוניא חופר שיחין הוא מעשה זך ונקי לגמרי, ואפשר לומר ולטעון לפני הקב"ה "דבר שאותו צדיק מצטער בו [והוא מעשה נקי זך לגמרי] יכשל בו זרעו".

אמנם לדידן, הואלי ופירש מרן זצוק"ל בדברי הרמב"ם בפיה"מ סוף מכות שכוונתו לגדול שלימות מעלת המעשה שבצנעא, שאף אחד לא ידע ממנו, א"כ אנחנו לא נוכל לטעון להקב"ה ולומר לפניו על מעשה של פלוני, שהי' בפרסום, שמחייב שלא יכשל בו הפלוני באותו ענין, דמאן סליק לעילא ואתא ואמר וגילה לן שהמעשה המפורסם ההוא הי' נקי זך לגמרי.]

לא אומרים את זה כדי להרפת ידו של אף אחד, שמישהו ילמד מזה לא לעשות מעשה בפרסום, רק לקבל קצת מושגים בגדלות, גדלות מרקיעה שחקים, שמעשה שנעשה בפרסום, זה חסרון בערך של המעשה.

ורבנו זצוק"ל לשיטתו, שהיה רגיל להביא את פירוש המשניות להרמב"ם על המשנה בסוף מסכת מכות "רבי חנינא בן עקשיא אומר רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות שנאמר ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר", ומבאר הרמב"ם שאדם לא יכול לזכות לשלימות האמיתי ולהגיע לחיי העולם הבא, אלא א"כ עשה מצוה אחת מתרי"ג מצוות בשלימות "כראוי וכהוגן, ולא ישתף עמה כוונה מכוונת העולם בשום פנים, אלא שיעשה אותה לשמה מאהבה", וכיון דרצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות, "כי המצוות בהיותם הרבה אי אפשר שלא יעשה אדם בחייו אחת מהם על מתכונתה ושלמותה, ובעשותו אותה המצוה תחיה נפשו באותו מעשה".

וכתב הרמב"ם שהמקור לזה הוא מהגמ' בע"ז י"ח א' דא"ל רבי יוסי בן קיסמא לרבי חנינא בן תרדיון: אי אתה יודע שאומה זו מן השמים המליכה, ואני שמעתי עליך שאתה יושב ועוסק בתורה, ומקהיל קהלות ברבים, וס"ת מונח לך בחיקך, וכו', אמר לו: מה אני לחיי העולם הבא? אמר לו: כלום מעשה בא לידך? אמר לו: מעות של פורים נתחלפו לי במעות של צדקה וחלקתים לעניים, אמר לו: א"כ מחלקך יהי חלקי ומגורלך יהי גורלי. כשהתנא האלוקי רבי חנינא בן תרדיון שואל את התנא האלוקי רבי יוסי בן קיסמא "מה אני לחיי העולם הבא", הוא לא משיב לו: אתה תנא אלוקי, אתה מקהיל קהלות ברבים, ומלמד תורה במסירות נפש, אלא הוא שואל אותו: כלום מעשה בא לידך? "כלומר נזדמן לך לעשות מצוה כהוגן", והשיבו "כי נזדמנה לו מצות צדקה על דרך שלמות ככל מה שאפשר וזכה לחיי העוה"ב".

וביאר רבינו מרן הרב שך: מדוע דוקא מעשה זה הוא בשלימות יותר מאשר מעשים אחרים? כי מקהיל קהלות ברבים ומלמד תורה משבחים אותו, יש לו כבוד מזה, ואפילו שהוא מתכוין לגמרי לשמה - בכל זאת מי יודע אם זה בכל השלימות. אבל המעשה של מעות של צדקה נתחלפו לי - רבי חנינא בן תרדיון היה גבאי של צדקה [כמבואר בע"ז י"ז ב' וב"ב י' ב' "לא יתן אדם מעותיו לאנרקי של צדקה אלא א"כ ממנוה עליו ת"ח כרבי חנינא בן תרדיון", ע"ש, ובשם האריז"ל איתא שמרומז בפסוק "רחבת ידי"ם" רחב"ת ר"ת רבי חנינא בן תרדיון], וישב אצלו בחדרו, אף אחד אחר לא היה שם, ועשה חשבונות של צדקה, ופתאום מונח כאן סכום של כסף, ולא נתפרש בגמרא הסכום, אולי היה סכום גדול מאד, והוא מסתפק מה זה, האם זה מעות צדקה, או שזה כסף פרטי, ונתן את כל הכסף לעניים. אף אחד לא ידע מזה, אשתו לא ידעה מזה, משפחתו לא ידעה מזה, רק הוא והרבש"ע, זה המעשה הכי זך. עד כאן דבריו הקדושים של רבנו, שהרבה זכו לשמוע מפיו. זה מעשה זך, מעשה נקי, בלי שום כבוד ושבח ותהילה מבני אדם, רק הוא והרבש"ע, הרבש"ע והוא, זה השבח של המעשה.

רבנו כתב בצוואה שהוא מבקש משנה אחת, מחשבת מוסר אחת, הוא מתכוון שנתעורר למחשבת מוסר, ובודאי ובודאי שניחא ליה, ויש נחת רוח לנשמתו הטהורה, שנתעורר מהמחשבת מוסר שהוא חשב בשבילנו, ולימד את העם דעת, והנחיל לנו. וזו היא ידיעה נכבדה מאד, לדעת את הענין הזה. זה יסוד היסודות בעבודת ד' של האדם, שרוצים בשמים מעשה נקי, בלי כבוד, בלי פרסום, בלי תהילה, רק הוא והקב"ה, הקב"ה והוא.

(משמר הלוי)